

Piesārņotājs maksā jeb kas mainīsies pēc tekstila ražotāju atbildības sistēmas ieviešanas

Ražotāju paplašinātā atbildība jeb ražotāju atbildības sistēma kopš pagājušā gadsimta 80. gadu beigām ir kļuvusi par plaši pieņemtu vides politikas principu arvien vairāk valstīs. Latvijā darbojas vairākas ražotāju atbildības sistēmas, piemēram, iepakojumam, vienreizlietojamiem traukiem, elektrotehnikai, riepām, akumulatoriem, baterijām, tabakas izstrādājumiem, un šā gada 1. jūlijā tā stāsies spēkā arī tekstila izstrādājumiem.

Kopumā ražotāju atbildības sistēma ir svarīgs instruments, lai veicinātu gan patēriņāju aizsardzību, gan dabai draudzīgaku un pārstrādājamu produktu ražošanu. Turklāt šis ir veids, kā dažādi uzņēmumi var uzņemties atbildību par pašu ražoto produktu ietekmi uz vidi.

Kas ir ražotāju atbildības sistēma?

Ražotāju atbildības sistēmas mērķis ir panākt, lai uzņēmēji būtu atbildīgi par produkta ietekmi uz vidi visā to kēdē, sākot ar dizainu un beidzot ar posmu pēc produkta pāterīna. Tāpat šī sistēma samazina slogu pāsvalībām un nodokļu maksātājiem par nolietoto produktu apsaimniekošanu, samazina poligonos noglabāto atkritumu daudzumu un palielina pārstrādes tempus.

Vienkārši runājot, komersanti maksā par to, ka tie patēriņajiem nonāk produkti, piemēram, plastmasas iepakojumiem, kas piesārņo vidi. Attiecīgi ražotājam ir finanšu atbildība atbalstīt dažādu atkritumu šķirošanas infrastruktūras izveidi, pēc tam — šo atkritumu savākšanu un pārstādi. Šumā — piesārņotājs maksā par to, kas notiek ar viņa paša sarādotajiem atkritumiem.

Šo finansiālo atbildību par piesārñojumu (saražotu vai ievestu) komersants Latvijā var uzņemties, maksājot dabas resursu nodokli vai noslēdzot ligu ar ražotāju atbildības sistēmas uzņēmumu, piemēram, "Zaļā josta", kas parūpēsies par konkrētā materiāla atbilstošu apsaimniekošanu. Šādos gadījumos komersants tiek atbrīvots no dabas resursu nodokļa maksas, taču vienlaikus tiek sasniegti arī vides mērķi.

Ari patēriņājam ir būtiska loma šajā sistēmā, jo tiek nodrošināta kvalitatīva atkritumu šķirošana. Pašlaik iedzīvo-

tāji maksā par sadzīves atkritumu un bioloģiski noārdāmo atkritumu izvešanu. Ja atkritumi ir sašķiroti pareizi, stikls un vieglais iepakojums tiek izvests bez maksas, bet tekstilu var bez maksas izmest tam paredzētojais publiskajos konteineros.

Kā strādā ražotāju atbildības sistēma?

Dažādām ražotāju atbildības sistēmām darbības nianes var atšķirties, bet princips ir līdzīgs. Varam apskatīt piemēru tam, kā strādā ražotāju atbildības sistēma, caur komersanta SIA "BALTICFLOC" praksi, kas rāzo siltumizolācijas materiālus, iepako tos maisos un pārdoš Latvijā.

Ražotāju atbildības sistēma, pirmskārt, motivē šo uzņēmumu izstrādāt iepakojumu, kas satur mažāk plastmasas, ko ir vieglāk pārstrādāt vai kas jau ir izgatavots no pārstrādāta materiāla. Otrkārt, "BALTICFLOC" ir jāuzskaita katras saražotās vienības iepakojums, kas pārdošs Latvijā. Tā par katru tirgū laisto iepakojuma kilogramu "BALTICFLOC" būtu jāmaksā dabas resursu nodoklis. Taču likums paredz alternatīvu.

"BALTICFLOC" ir noslēdzis ligu ar ražotāju atbildības sistēmas uzņēmumu "Zaļā josta", kas nodrošina to, ka maiuss, kurā bija iepakoti siltumizolācijas materiāli, tiek pārstrādāts, nevis nonāk noglabāšanai poligonā. ➤ 9. lpp.

Jaunas lietas no lietotiem krekliem

"Zero Waste Latvija" ir biedrība, kas aicina aizdomātām par lietām, ko ik-dienā patēriņam, un kā to samazināt. Ar šīm atzinām tās pārstāvji iepazīstina interesentus daudzviet Latvijā. Galvenokārt tie ir jaunieši, un šāda tikšanās bija arī Pļaviņu bibliotēkā, kur notika gan saruna "Aprites ekonomika — kā iet līdzī pārmaiņām?", gan meistarklase.

SANDRA PUMPURE

Pasākumā ar skolotājām piedalījās 8.a klase, un ar vienīm tikās "Zero Waste Latvija" projekta "Lievelreize.lv" vadītāja Ēvija Ozola-Ozoliņa. Kopā pārstrādāja šobrīd aktuālā tēma par aprites ekonomiku, tekstila atkritumiem un to otrreizējo pārveidi. Tad jauniešiem bija iespēja darboties pašiem — no lietotiem T krekliem viņi gatavoja auduma maiņus un mājdživnieku rotālietas.

Šādi pasākumi notiek jau no pagājušā gada, kad biedrībā sākās sadarbība ar uzņēmumu "KRASO", kas piedāvāja palidžību izglītot Latvijas jauniešus par atkritumu samazināšanu un aprites ekonomiku. Matematikas atbalst deva iespēju ar lekcijām un meistarklasēm doties pie jauniešiem visā Latvijā.

Eviņa stāsta, ka, kopā darbojoties, izdzīdā radīt jaunas interesantas lietas, kas veidojas no materiāliem, kas citkārt nonāktu atkritumos. Jauniešos jūtams entuziasms kaut ko

PĻAVINĀS visi ar aizrautību gatavoja auduma maiņus un rotālietas suniem un kakiem.

Foto no Pļaviņu bibliotēkas

mainīt un izmēģināt. Ari Pļavīnās visi ar aizrautību gatavoja auduma maiņus un rotālietas suniem un kakiem. Zane palidzēja ar savu pieredzi un padomu, kā labāk lietas veidot, lai tās būtu skaistas un praktiskas. Būtiski tas ir rotālietām, kam jābūt arī drošam.

Evija ir no Livāniem un bezatkritumu kustība ir viņas ikdienu. Tas viss ir arī viņas apgērba un aksesuāros — nekas nav pirkts jauns. Žeķes mantotas no vecmājiņas, daudzāk lāpitas, bet joprojām glītas, kurpes pirkas lietoto apavu veikalā, svarki šūti no kāda cita

apgērba, jaka palienēta no māsas, kura to vairi nevalkā, un pulksteņi atdāvinājās kāds draugs. Kas vienam lieks, kādam varbūt prieks! Zane praktiski apliecina, ka arī daudzāk izmantošas lietas var būt noderīgas, veidojot stilīgu tēlu.

Vai šīs jautājumi būtiski arī apkārtējā sa-biedrībā? Zane atzīst, var just, ka cilvēkiem tas ir arīn būtiskāk un viņi vairāk izprot atkritumu šķirošanas nozīmīgumu.

— Salīdzinoši nesen sākta tektīla un biotekstīlu šķirošana, domāju, ka tas ir veiksmīgi. Esmu cilvēks, kurš uzticas skaitīšanai, un tie rāda, kāds daudzums atkritumu rodas ik dienu. Nevaram par to nedomāt un nerikoties. Svarīgi ir izglītot jauniešus, bet uzskati un pārliecība par atkritumu šķirošanu mainīs ne tikai viņiem. Šķiro arī seniori, un tas nav tikai ekonomisku apsvērumu dēļ, ka vajadzēs makāt mazāk par atkritumu izvešanu, — teica Zane.

Kas, viņasprāt, pietrūkst atkritumu šķirošanā? Zane atzīst, ka vienotas prasības, jo uzņēmumi piedāvā dažādas šķirošanas iepējas. Ja vienā vietā konkrētajā konteinerā drīkst mest vienu, tad citur tā nav. Vēl hielākas atšķirības ir starp valstīm. Ne vienmēr cilvēkiem ir izprotams, ko tad drīkst, ko nedrīkst mest konkrētajā konteinerā, cik dažādi ir plastmasas veidi, kur kādu pieņem, un kur likt pārējos. Tomēr virzība ir, un tas ir galvenais. ♦

→ 8. lpp.

"BALTICFLOC" katra ceturksni informē "Zaļo jostu" par tirgū laisto iepakojuma daudzumu un maksā noteiktu pakalpojuma maksu, kuru "Zaļā josta" ieguldā dalīti šķiroto atkritumu infrastruktūras izveidei, proti, lai patēriņajiem būtu pieejami atkritumu konteineri izlietotajam iepakojumam. Tāpat "Zaļā josta" sadarbībā ar kādu no atkritumu apsaimniekotājiem nodrošina, ka šie dalīti šķirotie atkritumi tiek savākti un pārstrādāti. Vienlaikus ražotāju atbildības sistēmas uzņēmumi ir atbildīgi arī par sabiedrības izglītošanu.

Latvijā ražotāju atbildības sistēmas iestāšanu kontrolē Valsts vides dienests. Attiecīgi "Zaļā josta" sniedz atskaites Valsts vides dienestam par to iepakojuma daudzumu, ko tirgū laidis "BALTICFLOC" un kas ir savākti un nodots pārstrādai. Savukārt "BALTICFLOC" ir atbrīvots no dabas resursu nodokļa maksāšanas, jo tas līdzfinansē šķirošanu un pārstrādi caur ražotāju atbildības sistēmu.

Ražotāju atbildības sistēma tekstila izstrādājumiem

Atbilstoši Eiropas Komisijas datiem ik gadu Eiropas Savienībā tiek izmests ap 12,6 miljoniem tonnu tekstila. Šai nozaresi ir ceturtais augstākā ietekme uz vides un klimata pārmaiņām, ko pārējēi tiek pārkāpta rozašana, būvniecība un transports. Turkāt pēdējā gados "atrā mode" turpinās izvērsties plašumā, kas veicina saražoto tekstila izstrādājumu daudzumā pieaugumu un vienlaikus arī to lietošanas mūža sasīnāšanu. Tā visa rezultātā arvien vairāk tekstila nonāk poligonos.

Piemēram, pērn atkritumu apsaimniekotājs "CleanR" no aptuveni 200 tekstila konteineriem savāca vairāk nekā 550 tonnu tekstila, taču tā ir joti maza daļa no tā, kas nonāk Latvijas tirgū. Arī Eiropas Savienības dati liecina, ka tekstila šķirošana kopējais valstīs notiek lēni, proti, pašreiz tiek savākti aptuveni 22% tekstila.

Nemot vērā tekstila problemātiku, arvien vairāk Eiropas Savienības valstu ievieš tekstila ražotāju atbildības sistēmu. Latvijā tā stāsies spēkā šā gada 1. jūlijā. Šī sistēma paredz, ka ražotājiem, tirgotājiem un importētājiem būs jāmaksā dabas resursu nodoklis — 0,50 eiro par vienu tirgū laistā tekstila izstrādājuma kilogramu. Lai uzņēmums būtu atbrīvots no šīs maksas, tam jāiesaistās tekstila atkritumu apsaimniekošanas sistēmā, piemēram, slēdzot līgumu ar ražotāju atbildības sistēmas uzņēmumu "Zaļā josta", kas veido, uztur

un nodrošina tekstila savākšanas sistēmu, tājā skaitā infrastruktūru, kā arī veic vides izglītības aktivitātes.

Tekstila ražotāji, importētāji vai tirgotāji, iesaistoties tekstila ražošanas atbildības sistēmā, varēs gan ietaupīt finanšu līdzekļus, gan līdzfinansēt tekstila apsaimniekošanas un vides izglītības pasākumus, vienlaikus palīdzot mainīt kopējo poligonos noglabāto atkritumu apjomu.

Kas mainīsies pēc 1. jūlija?

Latvijā līdz 2023. gada 1. janvārim bija jāizveido dalitas savākšanas sistēma tekstila materiāliem. Realitātē tas nozīmē, ka ir izvietoti konteineri tekstila šķirošanai un atkritumu apsaimniekotāji iestenoja sabiedrības izglītošanas aktivitātes. Tomēr lielākā daļa tekstila arvien nonāk poligonā. Vēl ir diezgan liels darbs priekšā, gan paplašinot konteineru tīklu, gan mainīt sabiedrības ieradumus.

Svarīgs nosacījums tekstila maksimālai atgriešanai aprītē

ir infrastruktūra. Paredzams, ka līdz ar tekstila ražotāju atbildības sistēmas ieviešanu arī infrastruktūra būs daudz pieejamāka, kas nozīmē, ka šķirot un atbilstoši izmest apgērbu, apavus, dvielus, palagus u.tml. būs vēl ērtāk.

Tekstila konteinerai uzstādīšana un tā saturā izvešana tiek nodrošināta bez maksas. Lai tiek līkūtu vēl pieejamāki, iedzīvotajai tiek aicināti vērsties pie sava atkritumu apsaimniekošotāja līgumam tos uzstādīt.

Piemēram, "Zaļā josta" gatavo uzstādīt tekstila konteinerus ne tikai publiskās vietās, bet arī juridisku personu teritorijā, pielāgojot tos katrai uzņēmuma vajadzībām. Protī, var uzstādīt kartona kasti nelielām telpām vai nelielam tekstila apjomam, speciāli markētā plastmasas konteineru izvietošanai uzņēmuma teritorijā vai arī uzstādīt lielo metālu konteineru blakus ēkai.

Ko drīkst izmest tekstila konteinerā?

Tekstila konteinerā drīkst izmest visa veida tīru un tālākai lietošanai derīgu tekstili, piemēram, apgērbu, apavus, mājas tekstili, tai skaitā aizkarus, gultasveļu, palagus, dvielus, galdautus u.c.

Nododamām tekstilam jābūt labā stāvoklī, drēbem un apaviem jābūt fierīm, sausiem, bez peļējuma pazīmēm, nespālētiem un derīgiem kādam citam. Ir pieļāvams tekstils arī kādu mazu traipu vai nelielu caurumu, ko var viegli izlabot.

Pirms ieviņošanas konteinerā būtiski pārliecīnāties, ka tekstila izstrādājumi nav bijuši saskarē ar ķīmiskām vielām, piemēram, motoreļļu vai sadzīves ķīmiju. Nesot tekstili uz konteineru, svarīgi, lai tas nesaskaras ar mitrumu, tādēļ tas jāieliek plastmasas maiņām un maiņām jāaizsīn. Tas palīdzēs tekstili saglabāt sausū un tīru arī konteinerā tuksosānas un tālākās transportēšanas laikā.

Šķirošanas konteineros nodotie izstrādājumi nedrīkst būt saplēsti, arī tekstila auduma atgriezumiem labāk atrast citu pielietojumu. Konteineros nedrīkst ievietot arī, piemēram, plastmasas slēpju zābaku, mikstās rotālietas u.tml.

Mārtiņš Egliete,
"Zaļā josta" tirdzniecības vadītājs

Sadarbībā ar
SIA "Zaļā josta"